

Partycypacja środowisk kulturowych, społecznych organizacji pozarządowych i obywatelskich na przykładzie tworzenia programów dla przestrzeni rekreacyjnych w Łodzi

The participation of non-governmental, societal, cultural and civic organizations on the example of creating Lodz recreational space programs

Streszczenie

Artykuł jest próbą podsumowania udziału autorów w realizacji wybranych projektów zespołów rekreacyjnych tworzonych z aktywnym udziałem mieszkańców Łodzi. Przykłady inicjatyw grup obywatelskich przedstawione jako propozycje programowo-funkcjonalne projektowane i realizowane w ramach szerokiego programu rozwoju przestrzeni rekreacyjnych inicjowanego przez władze gminy Łódź. Omówione w artykule projekty i realizacje obejmują lata 2005–2010. Podstawowym omawianym programem jest inicjatywa grupy młodzieży łódzkiej nazwana „Parkiem Kultur” i projektowana na terenie zespołu rekreacyjnego w ramach założenia parkowego w dzielnicy Teofilów. Kolejne projekty kreowane przy udziale Wydziału Sportu i Turystyki Miasta Łodzi wraz z szerokimi konsultacjami społecznymi mieszkańców dzielnic Górna i Rudy, obejmują analizy dwóch zespołów: Stawy Jana w dzielnicy Górna i Stawy Stefańskiego w dzielnicy Ruda.

Abstract

This article is an attempt to summarize the author's role in creating the chosen recreational complex designs with the active participation of the city inhabitants. The examples of civic group initiatives which are presented as program – function roles, designed and constructed as part of a large recreational space development program, started by the Lodz Municipal Authorities. The described projects and buildings encompass the years 2005 and 2010. The main focus lies on the „Park Kultur”, an initiative of the city youth, designed in the Teofilow district. Other projects, created with the help of the Lodz Sport and Tourism Department as well as Gorna and Ruda district inhabitants, encompass the analysis of two areas: Stawy Jana in Gorna District and Stawy Stefańskiego in Ruda District.

Słowa kluczowe: partycypacja społeczna, programy miejskie, tereny rekreacyjne

Keywords: social participation, urban projects, recreational areas

Łódź jest miastem obciążonym negatywnymi skutkami transformacji, szczególnie po 1989 roku. W aglomeracji nastąpiło gwałtowne załamanie przemysłu, co skutkowało wieloma społecznie degradującymi zjawiskami. Aktualnie sytuacja miasta poprawiła się znacznie, choć nadal historii Łodzi mieszkańcy nie znają. Miasto jest wyjątkowym przykładem zachowania swej dziewiętnastowiecznej tkanki i niewielkich strat wojennych, to po wojnie międzywojenna wielokulturowa Łódź zniknęła. Szczególnie po 1989 roku po upadku przemysłu Łódź opuściły dziesiątki tysięcy mieszkańców. Nie sprzyja to budowaniu łódzkiej tożsamości, dlatego tym cenniejsze są próby strony społecznej, poszukiwania wspólnej platformy, dzięki której mieszkańcy docenią zabytkową strukturę XIX i XX-wieczną i odnajdą tożsamość powiązaną z wyjątkowymi okresami rozwoju w czasie rewolucji przemysłowej i rozwoju Łodzi wojewódzkiej w latach międzywojennych. Taka idea przyświeca realizacji „Programu wykorzystania obszarów rekreacyjnych Łodzi w celu stworzenia Regionalnego Centrum Rekreacyjno – Sportowo – Konferencyjnego. Przedsięwzięcie to stanowi część szerszego programu wykorzystania rozległych i skupionych w części zachodniej miasta terenów rekreacyjnych, a także terenów Brusa po dużym, nieczynnym poligonie wojskowym, które miasto zamierza przeznaczyć na cele rekreacyjne. **Masz pomysł jak poprawić życie swoje i innych? Jeśli tak – miejscem dla Ciebie jest Festiwal Myślenia Projektowego – najbardziej twórcza impreza województwa łódzkiego. Jej kolejną edycję zapowiedział marszałek Witold Stępień.** Powstają z tego innowacyjne pomysły, które naprawdę potrafią zmienić otaczający nas świat. Są inspiracją do nowych rozwiązań, również komercyjnych – mówi marszałek Witold Stępień (materiały urzędu marszałkowskiego). To również kompleksowe działania społeczne, dzięki którym będziemy mogli wspierać mieszkańców w lokalnej aktywności i w wychodzeniu z problemów.”¹ Poniższy schemat ilustruje ideę rewitalizacji realizowaną w Łodzi.

„W ramach obowiązującego Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Łodzi uchwalonego w 2011 roku w rozdziale Elementy krystalizujące układ przestrzenny Łodzi, autorzy określają istotę terenów zielonych i rekreacyjnych szczególnie kładąc nacisk na fakt powstania idei tzw. Błękitno-Zielonej Sieci jako koncepcji zakładającej stworzenie, oplatającej całe miasto, spójnej sieci połączonych ze sobą parków miejskich. Sieć zintegruje ze sobą kąpieliska, lasy, tereny zielone, obiekty sportowe i inne miejsca relaksu i wypoczynku łódzian. Najważniejszym elementem spajającym Błękitno-Zieloną Sieć staną się zneutralizowane doliny łódzkich rzek. Otoczone parkami czyste rzeki, bezpieczne atrakcyjne kąpieliska oraz sieć wysokiej jakości ścieżek rowerowych sprawią, że wszyscy mieszkańcy miasta zyskają możliwość codziennego, zdrowego ruchu na świeżym powietrzu”². Architekci Europy od 1995 roku sygnalizują potrzebę partycypacji środowisk społecznych w projektach publicznych w ramach programów realizowanych przez władze gminne. „W imię interesu społecznego: tworzenie grup konsumenckich, środowiskowych i stowarzyszeń różnego rodzaju, wzmocnienie odpowiednich agend rządowych, aby

Lodz is burdened by the negative results of transformation, especially after 1989. The sudden collapse of the industry caused society to degrade. Presently, the situation is improved but the inhabitants are ignorant of the city history. Lodz is an unique example of preserving its nineteenth century identity (minimal destruction during the war). The city lost its multicultural character after the war and many people left after the industry collapsed. This does not favor the creation of the city identity, which makes the social attempts at finding a common ground and appreciating the nineteenth and twentieth century architecture (connected with the industrial revolution and the interwar period development) very precious. This idea lies behind the creation of the Regional Sport – Recreation – Conference Centre in Lodz recreational areas. This undertaking is a part of a bigger program to utilize the large recreational areas in the western part of the city as well the Brusa site (old military training ground). „Do You have an idea to better your life as well as other’s? If so – then Your place is at The Festival Myślenia Projektowego – the most creative event in the Lodz region.” This event was announced by the marshal Witold Stępień. „This creates innovative ideas that can really change the world. They are an inspiration for new solutions, even commercial ones” – Witold Stępień (property of the Marshal’s Office). „This includes complex social activities, which allow us to support the inhabitants in local activities and problem solving”.¹ The diagram below illustrates the revitalisation idea in Lodz.

As part of the obligatory Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Łodzi, which was enacted in 2011 (the chapter: „Elements which crystalize the spatial layout of Lodz), the authors describe the essence of the green and recreational areas, focusing on the creation of the so called „Blue – Green Network” as the concept of a „net” of municipal parks surrounding the city. This „net” would connect baths, forests, green areas, sport facilities and other recreational areas for the city inhabitants. The most important linking element would be the purified city riverbeds. Clear rivers in parks, safe baths and a network of high quality bicycle trails will provide all inhabitants with access to everyday healthy exercise in fresh air². Since 1995 The Architects of Europe have been pushing to include social organizations in public projects started by the municipal government. In the name of the social interest: creating consumer, environment and various other groups, reinforcement of relevant government programs to

Il. 1. Idea społecznej strony rewitalizacji w Łodzi – Schemat

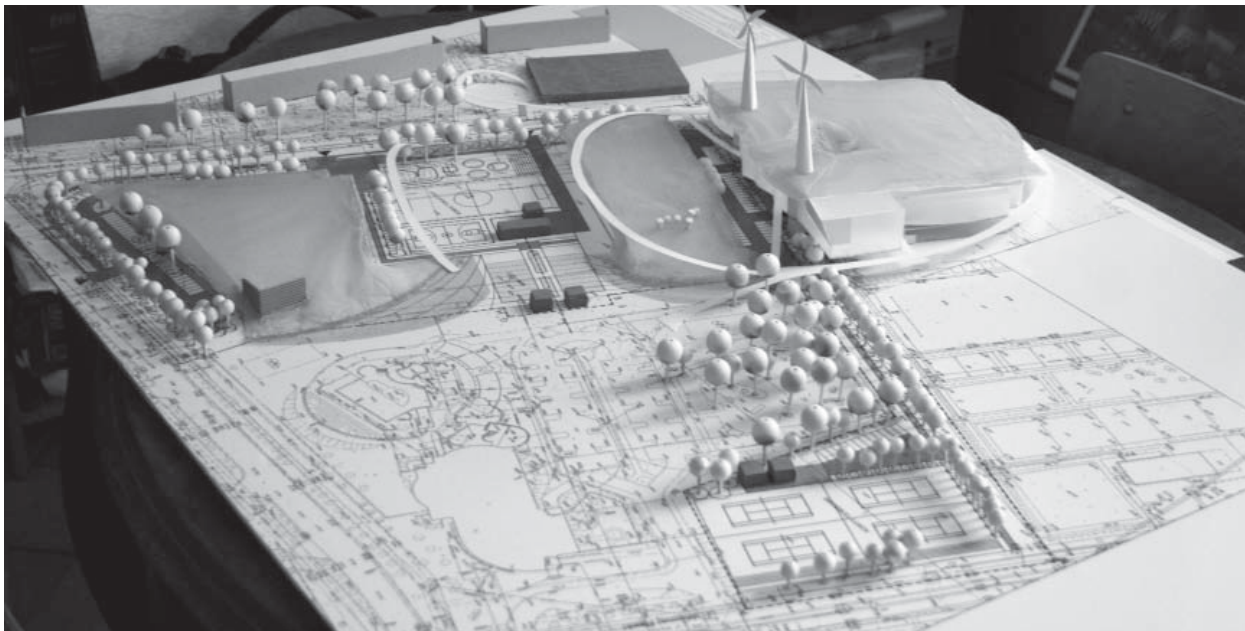
lepiej słyszeć głos publiczny. Takie organizowanie procesu planowania, które ułatwia dyskusję i czytelność procesu podejmowania decyzji; stworzenie systemu regulacji umożliwiającego uczestnictwo użytkowników, kulturową spójność i przedsięwzięcia w małej skali. Takie sugestie proponowane były już w roku 1995³. Realizacją tych postulatów można określić program rewitalizacji rejonu Brus, czy zespół parkowy w Księżym Młynie. Podobnej partycypacji doczekała się przestrzeń Parku Miejskiego w Konstancynie Łódzkim czy Aleksandrowie, w miastach będących dzisiaj satelitami Łodzi. Jak można określić udział i rolę tworzenia sprzyjających warunków dla partycypacji społecznej w ramach prac samorządu regionalnego? W Łodzi najważniejszym inicjatorem przemian społeczno – gospodarczych po 1990 roku był samorząd terytorialny, który uzyskał podmiotowość prawną i samodzielność ekonomiczną oraz obowiązek wykonywania zadań własnych i zleconych. W 2008 roku miasto przeznaczyło na modernizację i budowę infrastruktury społecznej 33% ogółu wydatków inwestycyjnych. W ramach tych działań powstał m.in. zespół basenów „Wodny Raj” wraz z parkiem osiedlowym o powierzchni 6 ha, czy też „Aquapark Fala” stanowiący kompleks rekreacyjno-sportowy o powierzchni 10 ha⁴. We wszystkie te programy systemowo wpisane są działania partycypacyjne społeczności miejskiej. Są one niezbędne dla miasta bowiem, „istotą miasta jest przypadkowość, zmienność, ruch. Miasta nie są zbudowane ze stabilnych struktur. One są nieustannym wydarzeniem się różnorodnych fragmentów”⁵. Jednymi z tych rozsypanych elementów są otwarte zespoły zieleni, stanowiące tereny rekreacyjne. Współprojektowanie ich z użytkownikami przestrzeni rekreacyjnych, poprzez partycypację w ramach dyskusji publicznej daje szansę powstania poprawnych relacji aktywności indywidualnych w otwartej zielonej przestrzeni miejskiej. „Projekt Park Kultur Alternatywnych” jest inicjatywą wynikającą ze współpracy organizacji pozarządowych z władzami miasta, której realizacja aktywnie wspiera strategię poprawy atrakcyjności miasta Łodzi. Stanie się także przestrzenią do uprawiania sportów alternatywnych, współpracy międzysektorowej oraz realizacji licznych interdyscyplinarnych działań. Chcemy pomóc tym wszystkim młodym ludziom, którzy swój wolny

better hear the public voice – the creation of a system, which would facilitate discussion and the clarity of the decision process as well as enable small scale initiatives³. These ideas have been realized in the Brus Region Revitalisation Program and the Księży Młyn park complex with Konstancynów Łódzki and Aleksandrow Municipal Park participation (former cities which are now Lodz satellites). How can the role and participation in creating social support (within the regional framework) be determined? After 1990 the most important initiator of social and economical transformations was the territorial government, which gained legal subjectivity and economical independence – as well as the obligation to perform local and contracted tasks. In 2008 the city allocated 33% of the investment expenses to modernising and constructing the social infrastructure. As part of these activities a complex of swimming pools („Wodny Raj”) along with a housing estate park (6 ha), or the „Aquapark Fala”, recreation – sport complex (10 ha) were created⁴. All of these projects are created with the participation of the inhabitants. They are required, since „the essence of a city is coincidence, change and movement. Cities are not built from stable structures. They are a constant happening of various fragments”⁵. Some of these scattered elements are open green complexes which serve as recreational areas. Co-designing with the users of recreational spaces through public discussion participation enables the creation of correct individual reaction relations in open green urban space. „The Alternative Culture Park Project is the result of the cooperation between non-governmental institutions with municipal authorities, which will support the city attractiveness improvement strategy. It will also become a space for alternative sport activities, cooperation between

czas spędzają w inny sposób niż ich koledzy, którzy uprawiają sporty alternatywne. W Łodzi nie ma stałego miejsca, gdzie młodzież mogłaby realizować swe pasje i to nie tylko przy sprzyjającej pogodzie, ale o każdej porze roku”⁶. PKA to idea, której powstanie datowane jest na 2007 rok. Inicjatorem były organizacje zrzeszone w Łódzkiej Federacji Organizacji Pozarządowych. To wizja wielofunkcyjnego obiektu, który będzie zapleczem infrastrukturalnym dla działań organizacji z obszaru kultury i sportu młodych. W programie udział wzięły poza organizacjami członkowskimi ŁFOP między innymi: Instytut Międzynarodowy PAN – Europejskie Regionalne Centrum Ekohydrologii pod auspicjami UNESCO Fundacja INSPRO Stowarzyszenie Obywatele Obywatelom Centrum Inicjatyw na rzecz Rozwoju „REGIO”

various institutions and the execution of various interdisciplinary actions. In 2011, due to the actions of the Lodz President Hanna Zdanowska, the PKA concept (on the example of the Berlin Mellowpark) has been greatly accelerated...we want to help all these young people, who spend their free time differently than their friends, who engage in alternative sports. During the briefing the Lodz President said, that there is no fixed place in the city, where the youth could fulfill their passions not only during clear weather but every season”⁶. PKA is a project which began in 2007. It was established by The Lodz Non-Government Organizations Federation. This is a vision of a multifunctional building which

II. 2-4. Projekt Parku Kultur Alternatywnych w Łodzi, materiały autorów

Centrum OPUS, Łodzianie Decydują
 Fundacja Filmowa SE-MA-FOR
 Stowarzyszenie Dialog Akademia Pokoleo
 Centrum Zrównoważonego Rozwoju
 Movin Łódź
 Fundacja „Jaskółka”
 Fundacja FORM.ART
 Polski Związek Permakultury
 Grupa Cohabitat
 Solver doradztwo biznesowe
 Fundacja Serafin

Aby odtworzyć proces powstania tego interesującego projektu, należy cofnąć się do 2004 roku i zorganizowania konkursu na projekt krytego lodowiska w lokalizacji na terenie parku, w ramach którego istnieje kryta pływalnia. Po wygraniu przez autorów artykułu w/w konkursu, zgłosili się do pracowni przedstawiciele ŁFOP, z propozycją uzupełnienia programu o urządzenia terenowe dla szeroko rozumianej rekreacji. Po dwóch latach władze MOSIR zaproponowały pracowni opracowanie koncepcji zagospodarowania zielonego terenu wokół pływalni. Pamiętano o zwycięskiej pracy konkursowej, co było dla nas wielkim uznaniem wartości wniesionej w tworzenie przestrzeni parkowej. Jednocześnie „drugą ścieżką” biegly spotkania pomiędzy władzami miasta i grupą zorganizowanej młodzieży pod hasłami stworzenia Parku Miejskich Kultur Alternatywnych. Zbudowanie w rejonie kilku sąsiadujących z parkiem osiedli mieszkalnych, zespołu budynków i urządzeń dla ożywienia i urządzenia alternatywy dla młodzieży, głównie grup wykluczonych, opartej na kulturze, sporcie i rekreacji. Przyjęliśmy to bardzo interesujące wyzwanie z wielką nadzieją realizowania swej misji. Misji architekta polegającej na budowaniu rozumnych struktur miejskich, „naprawianiu” patologii. Projekt rozpoczęto od szeregu wspólnych spotkań z grupami społecznymi przy udziale przedstawicieli miasta. Te spotkania pozwoliły określić program funkcjonalny. Przedyskutowano również zakresy terminowe realizacji tak wielkiego przedsięwzięcia. Trzeba przyznać, że strona społeczna wyjątkowo twórczo i z wielkim zaangażowaniem uczestniczyła w procesie pomagając uży-

would serve the role of infrastructure supply base for the cultural and sports organizational activities. The other participants of this program (beside the LNGOF member organizations) are:

Institut Międzynarodowy Pan – Europejskie Regionalne Centrum Ekohydrologii pod auspicjami UNESCO;
 Fundacja INSPIRO;
 Stowarzyszenie Obywatele Obywatelom;
 Centrum Inicjatyw na rzecz Rozwoju „REGIO”;
 Centrum OPUS, Łodzianie Decydują;
 Fundacja Filmowa SE-MA-FOR;
 Stowarzyszenie Dialog Akademia Pokoleo;
 Centrum Zrównoważonego Rozwoju;
 Movin Łódź;
 Fundacja „Jaskółka”;
 Fundacja FORM.ART;
 Polski Związek Permakultury;
 Grupa Cohabitat;
 Solver doradztwo biznesowe;
 Fundacja Serafin.

To discover the origins of this project one has to get back to year 2004 and the Covered Ice Skating Rink Competition in the park with covered swimming pool. After the article authors won the competition, the members of LNGOF made a visit to the design studio proposing to supplement the program with additional recreational designs. After two years the MOSIR administration asked the design studio to create the concept of developing the green area surrounding the swimming pool. The winners of the competition were remembered, which honored the value of the work put into the park area. At the same time, the „second road” was used to negotiate between the municipal authorities and organized youth with the idea to create „Urban Alternative Culture Park” – the creation of housing estates and recreational devices which border the park, particularly for the

skać od miasta m.in. zapewnienie przeznaczenia terenu parku dla realizacji przedsięwzięcia. Ostatecznie w 2006 roku powstała wizja programowo-przestrzenna. Założenie opierało się na uzupełnieniu programu kąpieliska i krytego basenu o kryte lodowisko, salę sportową do gier zespołowych, obiekt zawierający funkcje hali do sportów ekstremalnych, jednocześnie oczywiście wielofunkcyjną wraz z zespołami pomieszczeń i obiektów przeznaczonych dla rozwoju kultury i rozrywki, otwartych spontanicznych spotkań grup młodzieży. Na terenie otwartym ulokowano w postaci kładki nad ziemią trasę dla jazdy na rolkach i rowerach. Uzupełniono funkcje o program zabaw dla rodzin. Dzięki negocjacjom grup społecznych z miastem uzyskano dodatkowe tereny wokół parku dla możliwej lokalizacji imprez masowych w przestrzeni otwartej. Ten bogaty program zapewniał zorganizowanie wolnych godzin dla mieszkańców południowo-zachodniej części miasta, a po uruchomieniu kolejki obwodowej umożliwienie wyjątkowo łatwego dostępu dla całej aglomeracji wraz z miastami satelickimi, tj. dla około 1 500 000 mieszkańców, dać im możliwość wyboru sposobu rekreacji. Program szczegółowy obejmował dziedziny wskazane przez stronę społeczną i miasto, przedyskutowane na wspólnych spotkaniach. Obiekty miały posiadać wszelkie znane technologie związane z innowacyjnymi sposobami pozyskiwania energii dla wypełnienia warunków, jakim powinny odpowiadać budynki użyteczności publicznej spełniające wymogi unijne dotyczące poszanowania energii i realizacji zgodnej ze zrównoważonym rozwojem, miało to dodatkowo oczywiście walor edukacyjny. Uzyskaliśmy koncepcję budynku zielonego, inteligentnego o niskoenergetycznej charakterystyce. W ramach przestrzeni otwartych, zielonych, parkowych zaprojektowano przestrzenie dla prezentacji projektów dla terenów zielonych w mieście. Po powstaniu koncepcji odbyto kolejną turę spotkań z przedstawicielami grup społecznych, określono realny program, możliwy dla udźwignięcia przez budżet miasta. Niestety jak wspomniano wcześniej pomimo wielkiego zainteresowania w ramach wolontariatu grup społecznych miasto zaniechało organizowanie przestrzeni dla alternatywnych kultur. Jest to decyzja niezrozumiała szczególnie ze względów społecznych. Metoda współprojektowania przyjęta dla realizacji projektu wydała się bezwzględnie konieczna. Spotkania te były organizowane jako pierwsze w mieście, jako swego rodzaju nowatorskie podejście, szczególnie przez prowadzenie ankiet przygotowywanych w ramach konsultacji społecznych. Podobne działania podejmowaliśmy w ramach projektu badawczego rewitalizacji i gentryfikacji pod nazwą PRO REVITA. Program był realizowany w ramach grantu badawczego wspólnie przez Uniwersytet Łódzki i Politechnikę Łódzką. Wielkim zaskoczeniem dla projektantów było zaniechanie kontynuacji realizacji w/w projektu. Powstały nowe programy na kolejne lata, choć nadal podejmowano rozmowę społeczną nie dając gwarancji uruchomienia realizacji. Trzeba przyznać, że gmina wspólnie z Urzędem Marszałkowskim podejmują szereg aktywności inicjując współpracę ze społecznościami lokalnymi w celu uruchomienia procesów rewitalizacji takich zespołów rekreacyjnych jak: Park na Stokach, czy Park na Widzewie wraz z modernizacją kąpieliska – Olimpia. Miasto po referendach

excluded groups, based on culture, sport and recreation. We welcomed this very interesting challenge with a great hope for fulfilling our mission – the architect's mission to create conscientious urban structures and fixing „pathology”. The project began with a number of meetings with social groups and municipal government representatives. This allowed for the creation of a functional program. The time constraints of the project were discussed as well. The social side of the project was very successful – it helped to persuade the city officials to allocate the park area for the project. The program – space vision (agreed upon in 2006) would supplement the covered swimming pool with an ice skating rink, gymnasium, extreme sports building (multifunctional) as well as building complexes for culture and entertainment – spontaneous youth group meetings. An overpass was constructed in the open area (for roller skates and bicycles). A family entertainment program was added. Due to negotiations with the city the outer area of the park can be used as a possible location for a grand event. This rich program enabled the inhabitants of the southwestern city part to spend their free time and after the outer railway started operating it allowed over 1 500 000 people to choose their type of recreational activities. The detailed program included the areas agreed upon during the negotiations between both sides – social and municipal. The public utility buildings were to be modernised with the latest energy collecting technology in order to meet the EU requirements of balanced development (with an added educational value). We gained the concept of a smart, green, low energy requirements building. Within the framework of the open green park area a space was designed to present the projects for green areas in the city. After the creation of the concept, another number of meetings between the social groups and municipality took place, a realistic program, which the city budget could cover was agreed on. Unfortunately, as mentioned before, despite a great interest from social groups volunteers, the city decided to stop organizing space for alternative culture. It is a decision hard to understand, especially from a social standpoint. The co-design method, which was agreed upon for the project seemed absolutely required. These meetings were organized for the first time as a new approach, using a questionnaire prepared for social consultations. We undertook similar activities during the „PRO REVITA” revitalisation and gentrification research project. The project was possible due to a research grant from both The Lodz University and The Lodz Politechnika. The cancellation of this project was a big surprise to the designers. New

publicznych uruchamia realizację dwóch boisk piłkarskich. Realizacji powinien też doczekać się Park 3 Maja założony w okresie międzywojennym i będący zwornikiem przestrzeni rekreacyjnych wschodniej i centralnej części Łodzi. Kolejną aktywnością władz w ramach programu miejskiego są Stawy Jana jako pilotażowy pierwszy „znak wiosny” w procesach partycypacji społecznej w ramach obszarów rekreacyjnych. „Zespół basenów określany roboczo jako Termy Łódź ma powstać tuż przy ul. Kosynierów Gdyńskich. Zakończenie inwestycji planowane jest na 2019 rok. Na zadrzewionym, pokrytym trawą terenie dawnego dworskiego ogrodu, ma swoją siedzibę Obiekt Rekreacyjny „Stawy Jana”. W 18-hektarowym parku znajduje się staw ze strzeżonym miejscem wykorzystywanym do kąpielii (o powierzchni 4,3 ha) i przystanią wodną, gdzie można wypożyczyć kajaki, łódzie oraz rowery wodne. Wokół stawu urządzono piaszczystą plażę, ogrodzone boisko do piłki plażowej, boisko wielofunkcyjne „ORLIK 2012”, na którym poszaleć mogą miłośnicy piłki nożnej i koszykówki. Na najmłodszych mieszkańców czeka plac zabaw, wyposażony w zjeżdżalnię, huśtawki, karuzele i oczywiście piaskownicę. Dla młodzieży i dorosłych przygotowana jest ścieżka zdrowia oraz mini siłownia.”⁷ Projekt koncepcyjny ośrodka realizowaliśmy w pracowni na etapie budowania programu i zakresu modernizacji. Omawiany teren leży we południowo-wschodnim rejonie Łodzi. Od strony północnej przylegają bezpośrednio rozległe tereny osiedla mieszkaniowego Chojny, które zamieszkuje ponad 25 tysięcy łodzian. Opisany teren stanowi zespół zieleni obsługujący w/w zespół. Obszar jest bardzo interesujący krajobrazowo z przepływającą rzeką Olechówką spiętrzaną dla uzyskania rozlewiska służącego rekreacji szczególnie weekendowej. Decyzja o ulokowaniu szeregu urządzeń terenowych dających możliwość zintensyfikowania form rekreacji i wzbogacenia oferty jest bardzo słuszna. Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji jako dysponent terenu działając w imieniu miasta zainicjował proces przebudowy zespołu. Zwrócił się do osób zamieszkujących w sąsiedztwie oraz miejskich organizacji młodzieżowych z prośbą o określenie oczekiwanych nowych funkcji, czy też funkcji, które powinny ulec wzmocnieniu. Pracownia otrzymała zlecenie w ramach wieloletniej praktyki współpracy ze środowiskami młodzieżowymi opracowania programu docelowego aktywizacji terenu i zarysowania koncepcji przestrzennej ulokowania uzgodnionych funkcji. Powstaniu koncepcyjnych rysunków towarzyszyły spotkania z przedstawicielami ruchów młodzieżowych w celu ustalenia kolejności realizacji, kalendarza inwestycyjnego dochodzenia do ostatecznej wersji programowej, starając się pilnować narzuconego reżimu finansowego oraz określenia funkcji i doboru wielkości przedsięwzięć. Tak dokonano wyboru w pierwszej kolejności: obsługi kąpieliska, wprowadzenia gastronomii i realizacji pętli dla jazdy na rolkach. Kolejnymi zamierzeniami miały się stać zespoły gier plażowych, plac zabaw rodzinnych, czy powstanie ogródka jordanowskiego. Oczywiście równolegle pracowaliśmy nad rewitalizacją zespołu parkowego istniejącego na obszarze objętym projektem koncepcji. Projekt przerwano na etapie koncepcji pozostawiając kolejne etapy do uzgadniania społecznego. Jednocześnie dla skonfrontowania wykonanej koncepcji pod-

programs were planned for the future, though the negotiations provided no guarantees of success. It should be noted, that the community, along with the Marshal's Office are in active talks with local populace in order to start the revitalisation of recreational complexes, such as: Stoki District Park, Widzew District Park (with the Olimpia swimming pool). The city, after two public referendums begins the construction of two football pitches. Trzeciego Maja Park, which was developed during the interwar period (connecting the recreational eastern and central part of Lodz) should also be refurbished soon. Stawy Jana are the first „sign of spring” in the process of social participation (recreational area). The „Termy Lodz” swimming pool complex is to be erected at Kosynierów Gdyńskich Street (the investment is planned to end in 2019). „Stawy Jana” is a recreational area situated on the old manor house garden grounds. The 18 ha park includes a pond with a guarded swimming area (4,3 ha) along with a pier, where boats, pedal boats and canoes can be hired. The pond surroundings feature a sand beach, a fenced beach ball field, a multifunctional sports field („ORLIK 2012”), which can be used for soccer or basketball. There is also a playground for children with carousels, slides, swings and sandboxes. A small gym and a fitness trail should accommodate teenagers and adults alike. We worked on the concept design of the complex in the workroom (modernization and program creation). The discussed area is located in the eastsouth part of the city. The northern area borders the Chojny housing district with the population of 25 thousand. It is a diverse area with a regulated river (Olechówka) in order to achieve a flowage for weekend recreational activities. The Municipal Sports and Recreation Center (administrator of the area) started the complex rebuilding process. It asked the bordering inhabitants and local youth organizations to put forward a list of expected functions and which problems should be addressed. The design company was tasked with creating a concept solution to fit the agreed functions. This followed by meetings with the youth movement representatives in order to decide the order of implementation, the investment calendar, the final design version and the budget. These are the first choices: swimming pool staff, restaurants and the rollerblades loop track. Next in line were: beach game area, playground or the Jordanowski Garden. We worked simultaneously on rebuilding the park complex located in the concept design area. The project was halted in the concept phase, leaving further stages

daliśmy ten teren analizie w ramach warsztatów studenckich. Na dzień dzisiejszy miasto wywiązało się z obietnic dotyczących realizacji projektu i w kolejnych latach została zrealizowana większość urządzeń wraz z wchodzącym w latach 2015–2016 kompleksowym projektem stworzenia kąpieliska wraz z zespołem basenów, realizowanych przez prywatnego inwestora, właściciela pobliskiego hotelu. Rozpoczęto prace nad realizacją pętli dla jazdy na rolkach i rewitalizacją przestrzeni parkowej. Zadania te realizowane są zgodnie z ustaleniami w trakcie konsultacji społecznych i stanowią pozytywny oddźwięk społecznego wkładu w realizację publicznej przestrzeni rekreacyjnej. Ostatnio realizowane przy współudziale Politechniki Łódzkiej i organizacji studenckiej nazwany „Spacerem po Górnej”. Bardzo interesującym projektem realizowanym w ramach partycypacji społecznej, był udział pracowni w przygotowaniu sanacji zespołu rekreacyjno parkowego leżącego w południowej części aglomeracji łódzkiej. Zielonego obszaru parkowego założonego na przełomie wieków przez właściciela ziemskiego Stefańskiego. Zespół stawów zlokalizowany na rzece Ner. Daje on, ze względu na wielkość, możliwość nauki żeglowania dla młodzieży wodniackich klubów miejskich i harcerskich. Teren jest wyjątkowo krajobrazowo pięknie położony na dawnym obszarze Puszczy Rudzkiej. Położenie na skraju aglomeracji i świetna komunikacja miejska dać szansę wykorzystania przestrzeni do szeroko pojętej rekreacji weekendowej dla wielu dziesiątek tysięcy mieszkańców. Projekt zaczęliśmy jak zwykle od zbadania potrzeb okolicznych mieszkańców i zebrania sugestii od społeczności miejskich. Ten swego rodzaju wywiad trwał pół roku. Okres ten wykorzystaliśmy na szereg spotkań w pracowni, u Prezydenta Miasta, i w MOSiR. W lokalizacji tej budując koncepcję przestrzenną oparliśmy się na najsilniej artykułowanej przez grupę młodzieży sugestii, dotyczącej kilkukilometrowej trasy dla rowerów i rolek. Strona społeczna wniosła bardzo istotny wkład przez zwrócenie uwagi na szczególną wartość zespołu, dla zachowania tożsamości miejsca oraz zabytkowego charakteru rejonu, który przed wojną uzupełniała funkcja wyścigów konnych. Niestety z powodu niezręcznych zapisów planu miejscowego utracono tak unikatowy charakter przestrzeni towarzyszącej stawom. Tak skonstruowany plan miejscowy, pozbawiony procesu szerokiej i rzeczywistej konsultacji społecznej, zdecydowanie zaburza charakter podmiejskiej przestrzeni ogrodowo rekreacyjnej. Aktualnie teren stawów jest nadal niedofinansowany, co powoduje dalszą degradację. Ostatnio pojawiają się sygnały od społeczności lokalnych do władz, aby podjąć starania w oparciu o programy europejskie, dofinansowując stawy i dając możliwość odtworzenia kąpieliska miejskiego w standardzie europejskim. Aktualnie władze gminne przystępują do realizacji pierwszych programów w ramach rewitalizacji w/w terenu rekreacyjnego. Tak o inicjatywie piszą przedstawiciele MOSiR., „obecnie rozpoczynamy program animacji społecznej polegający na zidentyfikowaniu wszystkich małych i większych inicjatyw, które służą celom rewitalizacji. Szukamy zapaleńców, animatorów, artystów, którzy będą prowadzić zajęcia z dziećmi, nieformalnych grup, ale także organizacji pozarządowych, organizacji kultury czy nauczycieli – wszystkich, którzy zechcą się włączyć w proces rewitalizacji” (tekst informacyjny UML).

for later negotiations. Presently most of the project is finished; the swimming area (municipal founder) and a pool complex (private investor founder, the owner of a nearby hotel) are still under construction (designed between 2015 and 2016). The rollerblades track and the restoration of the park area is being done as well. All of these plans were agreed upon during social dialogue. Another restoration project created with the social participation is located in the south of the city – the green park area established by Stefański, a landowner. A pool complex on the Ner river (larger than Stawy Stefańskiego), which allowed for youth from water clubs and scouts to learn how to sail. The area is situated in the former Rudzka Forest. The location on the edge of the city, along with excellent public transportation could transform the area into a weekend relaxation space for thousands of inhabitants. We started this project with analyzing the needs of local residents and suggestions from urban communities – this „interview” took half a year. We used this time for meetings in the design company, with the President of the City and MOSiR. When designing the concept, we included the most advocated suggestion from the youth group – several kilometers long bicycle and rollerblades track. The social side pointed out the importance of keeping the identity of the complex, which was supplemented by horse racing before the war. Unfortunately, because of the changes to the local land management plan (not consulted with the residents), the unique character of the place was lost. Presently, the pond area is still underfinanced, which is causing further degradation. Lately, the local communities have been asking the authorities to take advantage of the European funding programs to restore the swimming area in accordance with the European standards. The local authorities are going ahead with the first restoration programs of the recreational areas. This is what the representatives of MOSiR had to say on the subject: „Currently we are starting a social initiator program to identify all of the small and large initiatives which serve the revitalization process. We are looking for enthusiasts, initiators, artists, who will have classes with children, informal groups and non-governmental organizations, cultural organizations or teachers – everyone who wants to take part in the revitalization. The contractor of the revitalisation program will be a consortium created by Centrum Aktywności Lokalnej, Centrum Promocji i Rozwoju Inicjatyw Obywatelskich OPUS and „Społecznie Zaangażowani” association”⁸. The evenly situated recreational area rule, with the localizations ap-

Wykonawcą programu rewitalizacyjnego będzie konsorcjum tworzone przez Centrum Aktywności Lokalnej, Centrum Promocji i Rozwoju Inicjatyw Obywatelskich OPUS oraz Stowarzyszenie „Społecznie Zaangażowani”⁸. Zasada równomiernie rozmieszczonych rejonów rekreacyjnych, lokalizacyjnie popartych przez stronę społeczną wydaje się rozwiązaniem optymalnym dla zespołów osiedli czy zielonych zespołów zabytkowych. Nawiązuje ona do idei Zielonego Kręgu Kultury i Dziedzictwa opartego głównie na terenach z funkcją rekreacyjną i sportową. Autorzy, podsumowując dotychczasowe doświadczenia w procesie projektowania poprzez partycypację społeczną, przedstawiają katalog działań koniecznych do podjęcia w projektowaniu. Uważają, że należy położyć nacisk na propagowanie takiej zasady projektowania. Katalog ten powinien obejmować wszystkie etapy projektu poczynając od:

- 1 Seria pilotażowych spotkań społecznych jako realizacji wymogu partycypacji społecznej w programach unijnej polityki rewaloryzacyjnej miasta.
- 2 Konsultacja programów i uzgodnienia z grupami specjalistów.
- 3 Udział dyskusji społecznych przez rozmowy, dyskusje społeczną, traktując czas przebiegu spotkań jako nielimitowany.
- 4 Realizowanie ankiet. To bardzo dobre narzędzie uzyskania przeglądu społecznych oczekiwań.
- 5 Dyskusja nad programem i funkcją przez zapraszanie szerokiej grupy przedstawicieli grup społecznych do dyskusji wspólnie z grupami specjalistów.
- 6 Powtórzenie dyskusji po powstaniu koncepcji i terminów realizacji projektu. Odpowiednia będzie tutaj rozmowa trzech stron: społecznej, gminnej, specjalistów – planistów dla określenia ostatecznych ram programowych i terminowych realizacji projektów.
- 7 Współpraca ze służbami miejskimi i społecznościami – platforma. Stała platforma internetowych społeczności dla bieżącego monitorowania nastrojów i odbiorów społecznych.
- 8 Poddanie ostatecznej ocenie projektów przedyskutowanych w procesie uzyskania kompromisu zainteresowanym środowiskom miejskim.
- 9 Dostępne publicznie, dyskusje Rady Miejskiej dotyczące projektów, po przeprowadzonych ocenach i wartościowaniach.
- 10 Podjęcie uchwał o przystąpieniu do otwartych konkursów projektowych na realizację uzgodnionych idei.

Tak skonstruowany katalog działań wpływa na realne ożywienie społeczności miejskich. Czują się współpartnerami i współdecydującymi o wyglądzie i działaniach w mieście. Tak można w procesie konsultacji demokratycznymi metodami osiągnąć sukces realizujący powszechne potrzeby rekreacyjne szerokiego grona mieszkańców. Takie praktyki są szczególnie cenne w procesie projektowania, odpowiadają zasadom stosowania dobrych praktyk zalecanych przez europejską organizację architektów. Dają one wiele możliwości realnego i dynamicznego procesu przekształcania przestrzeni, jednocześnie łącząc aspekt edukacyjno – wychowawczy dla szerokiego kręgu odbiorców, użytkowników realizacji. Jest to najodpowiedniejszy sposób realizacji architekta, urbanisty czy

proved by the social side seems to be the optimal solution for housing or green monument complexes. This alludes to the Green Circle of Culture and Heritage idea, based mostly on recreational and sports areas.

The authors, summing up the previous experiences in the design process through social participation, present a catalogue of activities, which are essential for the design process. They think, that pressure should be put on popularizing this design rule. This catalogue should cover all design stages, beginning with:

- 1 A series of social appointments to meet the social participation requirement in the EU Revitalization City program.
- 2 Program consultation with experts.
- 3 Taking part in social discourse without any time limit.
- 4 Questionnaires. It is a very good tool to obtain data about social expectations.
- 5 Discussing the program and function with both the experts and representatives of social groups.
- 6 Repetition of discussion after the concept and the deadline are agreed upon. Three sides are required: social, municipal and experts – to agree upon the final program and deadlines.
- 7 Cooperation with the city authorities and communities. A permanent platform of internet communities to monitor the current social moods and ideas.
- 8 Presentation of the agreed upon projects to the interested parties for final grading.
- 9 Accessible City Council public discussions regarding projects. After the grading process is finished.
- 10 The passing of the resolutions about entering open design project competitions on the subject of the agreed upon ideas.

Such catalogue of activities will revitalise the urban communities. They will feel as partners who have a say in how the city looks and acts. That is how, using a process of democratic consultations can the recreational needs of most inhabitants be realised. Such approaches are very valuable in the design process – they reflect the rules of using good practices recommended by the European Organization of Architects. They provide many possibilities for real and dynamic process of space shaping, while at the same time providing the educational aspect for a wide circle of recipients, the end users. This is the most correct way to accomplishment for the town planner, architect as well as copartners and experts. Working outside the com-

architekta krajobrazu, jak również współpartnerów i specjalistów branżowych. Działanie wyizolowane z kontekstu współdecydowania przez społeczności wydaje się prostą drogą do porażki w budowaniu przestrzeni wspólnych.

PRZYPISY

- ¹ Serwis Informacyjny Biura Marszałka Województwa Łódzkiego 2015,
- ² „Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Łodzi”, Urząd Miasta Łodzi, 2011, s. 167
- ³ Europe and Architecture Tomorrow, Architects' Council of Europe, Bruxelles 1995, s. 25
- ⁴ Przemiany funkcjonalne Łodzi na przełomie wieków - uwarunkowania systemowe, Andrzej Suliborski, Marcin Wójcik, Anita Kulawiak, w Miasto Księga jubileuszowa w 70. rocznicę urodzin Profesora Stanisława Liszewskiego, redakcja naukowa Sylwia Kaczmarek, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, 2011, s.238
- ⁵ Okruchy miasta - o koincydencji fragmentów, Jacek Kaczmarek w Miasto Księga jubileuszowa w 70. rocznicę urodzin Profesora Stanisława Liszewskiego, redakcja naukowa Sylwia Kaczmarek, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, 2011, s.332
- ⁶ Wypowiedź Prezydent Miasta Łodzi, Hanna Zdanowska, briefing prasowy, 2011
- ⁷ Materiały Informacyjne Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji w Łodzi, 2015
- ⁸ Materiały Informacyjne Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji w Łodzi, 2015

LITERATURA

Europe and Architecture Tomorrow, Architects' Council of Europe, Bruxelles, 1995
Kaczmarek S., red. nauk., *Miasto Księga jubileuszowa w 70. rocznicę urodzin Profesora Stanisława Liszewskiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2011
Stawiszyńska A., *Ruda Pabianicka Echa przeszłości*, Księży Młyn Dom Wydawniczy Michał Koliński, Łódź, 2009
Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Łodzi, Urząd Miasta Łodzi, 2011

munity codeciding factor seems like a straight way to failure in creating the common space.

ENDNOTES

- ¹ The Lodz Marshal's Office information service 2015
- ² "Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Łodzi", Urząd Miasta Łodzi, 2011, p. 167
- ³ Europe and Architecture Tomorrow, Architects' Council of Europe, Bruxelles 1995, p. 25
- ⁴ Przemiany funkcjonalne Łodzi na przełomie wieków – uwarunkowania systemowe, Andrzej Suliborski, Marcin Wójcik, Anita Kulawiak, w Miasto Księga jubileuszowa w 70. rocznicę urodzin Profesora Stanisława Liszewskiego, redakcja naukowa Sylwia Kaczmarek, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, 2011, p.238
- ⁵ Okruchy miasta – o koincydencji fragmentów, Jacek Kaczmarek w Miasto Księga jubileuszowa w 70. rocznicę urodzin Profesora Stanisława Liszewskiego, redakcja naukowa Sylwia Kaczmarek, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, 2011, p.332
- ⁶ President of Lodz, Hanna Zdanowska, press briefing, 2011
- ⁷ Sport and Recreation Centre in Lodz information, 2015
- ⁸ Sport and Recreation Centre in Lodz information, 2015

LITERATURE

Europe and Architecture Tomorrow, Architects' Council of Europe, Bruxelles, 1995
Kaczmarek S., red. nauk., *Miasto Księga jubileuszowa w 70. rocznicę urodzin Profesora Stanisława Liszewskiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2011
Stawiszyńska A., *Ruda Pabianicka Echa przeszłości*, Księży Młyn Dom Wydawniczy Michał Koliński, Łódź, 2009
Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Łodzi, Urząd Miasta Łodzi, 2011